

VJEROUČITELJ U JAVNOM DISKURSU

Emir DŽAMBEGOVIĆ

Sažetak

Rad se fokusira na važnost uloge vjeroučitelja u javnom diskursu pružajući teoretsku osnovu i praktične savjete. Pri tome se ukazuje na ulogu vjeročitelja i imama u današnjem društvu, te nužnost njihovog javnog oglašavanja kako njihova tišina ne bi bila protumačena kao podrška nepravdi.

I neka među vama bude onih koji će na dobro pozivati i tražiti da se čini dobro, a od zla odvrćati, - oni će šta žele postići.

(Ali 'Imran, 104)

I funkcija imama i funkcija vjeroučitelja su mediji

Kroz povijest ljudskog roda vjera je igrala ulogu svojevrsnog garantnog lista istinoljubivosti ljudskog roda koju su vjernici, kao oni koji su bezrezervno vjerni pravdi i istini, baštinili. No, više od toga, vjera je garant da je očuvan zavjet potpune okrenutosti dobroti u svakom čovjeku i „baštinjenju“ i „uzgajanju“ te iste dobrote, koja je naređena od Uzvišenog. Upravo taj polog vjere dat je u emanet vjeroučiteljima i imamima, a njegovo izvršavanje narod pažljivo smotri. Kao takvi, imami i vjeroučitelji spadaju u medije usmenog komuniciranja odn. medije malih grupa ljudi.¹ Njihova sama funkcija im daje vjerodostojnost, a u doba elektronskih tehnologija svako, posredstvom medija, može doći ili sebe samog dovesti u centar „globalnog sela“. Marshall McLuhan je rekao: „Medij je poruka“, a u tom kontekstu, kada je riječ o obrazovnom procesu, Aida Hašimbegović-Velenzuela primjećuje:

„Sadržaj jeste važan, ali je isto tako važan i način na koji se poruka prenosi (medij). Stvarna poruka leži u tonu, naglasku, izrazu lica, držanju. Stvarna poruka prenosi se neverbalnim, vizuelnim i zvučnim sredstvima. Loši stavovi prema razredu reflektiraju se preko lošeg medija, a to za posljedicu ima stvaranje atmosfere koja ne podstiče učenje i rast.“²

U tom smislu vrlo je jasno shvatiti: i imami i vjeroučitelji jesu poruka, kao i sve što čine. A kako se i koliko brinemo o širenju riječi Božije, gotovo da je jednako važno kao i to koliko i da li ju praktikujemo u svome životu, makar mi mislili da se to podrazumijeva. Nekada su mamber i ćurs sa kojeg su imami govorili i glasnik - dobošar bili jedini „mediji“ koji su vjerodostojno prenosili poruke. Danas je drugačije. Mediji su mnogobrojni: od novina, radija, TV-a, interneta, ali i mješavine svih ovih medija (npr. internet-TV) do društvenih mreža preko kojih svako može oglašiti i oglašavati svoje mišljenje ili mišljenje neformalne grupe kojoj pripada. Povjerenje u vjerodostojnost redakcija i „govornika“ u

različitim medijima je raznoliko među javnosti. Također, prisutan je i fenomen preferiranja pojedinih medija s obzirom na godine, ali i svjetonazor, pa i političku partiju koje se nezvanično promovisu u dotičnom mediju, te porijeklo i ekonomsku pozadinu. Pri tome uvijek treba imati na umu da legitimnost našeg kontakta sa medijima direktno ovisi o našem kontaktu sa džema'atom, u kojem mi jesmo mediji preko kojeg se konstantno prenosi poruka islama i predstavlja Islamska zajednica BiH.

Doživljaj medija

Bilo da je riječ o praktikovanju šerijata (u slučaju mambera) ili nekom „fermanu iz Stambola“ (sa usana dobošara), povjerenje koje ljudi imaju prema medijima je od ključne važnosti. Prije svega, o povjerenju ovisi da li će ono izvršiti svoju ulogu sredstva za demonstraciju sile, ali i legitimizaciju vladajuće elite i njihovih postupaka. Ipak, najvažnije mjesto u životu ljudi, kada je riječ o prirodi poruke koja se upućuje, kroz stoljeća ima vjera. Ona je oduvijek igrala ulogu formiranja pogleda na svijet i kao takva, obezbjeđuje vjerodostojnost tim istim strukturama koje kontrolišu državu. U ovom slučaju, imami predstavljaju garant za težnju pravednosti vlasti, kao i autentičnosti vjerovanja, podržavanja tradicije i težnje ka dobroti cijelog društva. Njihov blagoslov prati upućene – to je neformalni doživljaj u javnosti. A da bi postigli naklonost vjerskih službenika ili čak preuzeli ovlasti koje ima vjera, pretendenti na vlast spremni su manipulirati medijima, pa i ponižavati vjerske zajednice i crkve. Cilj ponižavanja je jednostavan – kako je oduzimanje „uloge krunisanja sveštenstvu“ u maniru Napoleona Bonaparte, te predavanja iste ovlasti blagosiljanja narodu. Tu se tretman vjerskih zajednica i crkava kao sujevjernih organizacija, u agresivnom ateističkom maniru, nadaje kao jedina *diferentia specifica* kojom se ovakve partije/stranke mogu pozicionirati na medijskom „nebu“. Pri tome je povezivanje ateizma i ljudskih prava uz civilizacijski i tehnološki napredak samo jedna od niza propagandističkih tradicija prethodnog sistema. Zato je važno znati se suprotstaviti ukoliko dođe do ponižavanja vjernika i Islamske zajednice, jer smo to, naprosto, dužni.

1 „Leksikon mas-medija“, Šemso Tucaković, odrednica „Makluan, Marshall“, Prosperitet, Sarajevo, 2004. str.186

2 Psihologija podučavanja : da li nastavnici mogu drugačije i bolje?“ Aida Hašimbegović-Velenzuela. - 1. izd. - Sarajevo : Svjetlost, 1998. str. 108

Javni diskurs kao farz vjerskih službenika (imama i vjeroučitelja)

Ne pretjerujemo kada kažemo da je javni diskurs (od lat. *discursus*) – **farz** (arap. stroga dužnost). Ako imamo na umu da je diskurs imenica koja označava formalnu diskusiju ili debatu, a znamo da ako laž nije prokazana kao laž – ona će nakon više ponavljanja biti prihvaćena kao nepobitna istina. Upravo zbog toga naše je učešće prijeka potreba da ne bi „krivda pravdu zamela“. Vjernicima nikada ništa ne smije biti svejedno, jer, ako nama išta bude svejedno – nevjernicima i onima koji šire nevjeru neće biti svejedno. Nevjernicima nije svejedno da li se na TV-u vrte muzički videospotovi lascivnog sadržaja ili ilahije i kaside. Nije im svejedno da li se alkohol može kupiti u BBI-centru, pa se čovjek zapita – da li su na redu slastičarne, nakon pomenutog privatnog vlasništva? Procentualni broj odaziva na vjeronauku od skoro 93% daje nam znak da „pozivanje na dobro i odvratanje od zla“ u smislu odgoja djece radimo kvalitetno, pa nam valja i očuvati zasluženost poštovanje branjenjem izbora roditelja kao značajnog dijela javnog mnijenja koji jesu za vjeronauku u obrazovnom sistemu Bosne i Hercegovine.

Upravo ovo javno mnijenje, koje Nimmo definiše kao „proces povezivanja vjerovanja, vrijednosti i namjera koje pojedinci izražavaju u javnosti“ i utiče na politička opredjeljenja nosilaca javne vlasti. Tako oni pri regulisanju upravljanja društvom konstantno re/formiraju javno mnijenje kroz proces od tri koraka:

- fazu personalne konstrukcije u kojoj pojedinci iritirani problemom razmišljaju o njemu i oblikuju svoje poimanje datog pitanja;
- fazu socijalizacije ili kristalizacije izražavanja privatnih mnijenja oblikujući mnijenja strukturirane javnosti grupne provenijencije;
- fazu povezivanja izraženih mnijenja s aktivnošću nosilaca javne vlasti (izvršne, zakonodavne, administrativne i sudske) uz „podjelu“ odgovornosti u svim fazama kreiranja politike”.³

To znači da je naša aktivnost u javnom mnijenju neposredno, kroz ova tri koraka, povezana sa aktivnošću vlasti (izvršne, zakonodavne, administrativne i sudske), odnosno da smo i

³ „Fenomen javnosti“, Asad Nuhanovic, Promocult; Sarajevo, 1998. Str. 74-75.

mi odgovorni za društveno stanje. Ukoliko nas smatraju nekulturnim što uopšte kažemo da smo vjernici ili da imamo prava, trebalo bi se podsjetiti da smo i sami krivi. Jer „*Kad osoba poludi ili prosto oboli, te se ponaša na šizoidan način, mi kažemo da je izgubila vezu s mozgom. Kad se velika grupa ljudi ponaša na isti način prema nama, mi kažemo da oni čine posebnu kulturu.*“⁴

Prema kome uvijek zauzimamo stav

Vjeroučitelji kao državni uposlenici (budžetski korisnici) koji su vezani saglasnošću sa nadležnim muftijstvima, te imami kao predstavnici Islamske zajednice Bosne i Hercegovine⁵ često od naroda bivaju ispitivani o stavu prema različitim temama, kao i to da li o njima vjera i IZ BiH ima stav. Iza ovih pitanja ne stoji uvijek mogućnost manipulisanja izjavama djelatnika IZ BiH ili onih koji su vezani za IZ BiH, ali kako danas svako ima pravo da iznese stav, ne treba se čuditi ukoliko dođe do pogrešne interpretacije. Nekima je ovo prvenstvena nakana, a cilj vrlo jednostavan – stvaranje sukobljujućih stavova oko „prolaznih“ stvari koje su bitne za život. Time se smjera optužiti vjernike za prodaju ugleda vjere, ali i za „ukazivanje“ da vjera i stvarni život ne mogu zajedno. Upravo zbog toga, ukoliko dođe do pokušaja negativnog interpretiranja slobode vjernika i slobode praktikovanja vjere dužni smo reagovati. Posebnu pažnju treba usmjeriti na dvije kategorije javnosti:

1. Institucije koje moraju biti odgovorne zbog svojih stavova, odnosno snositi sankcije. U tom smislu zadatak vjerskih lica je ukazivati na moguće sankcije političara koje bi trebalo sprovesti, kao što se sprovodi na bilo kojem radniku, koji, ako ne radi kako treba – dobije otkaz;
2. Javne ličnosti – čije djelovanje moramo javno osuditi uz jasnu poruku: da se uvijek ostavlja mogućnost činjenja pokajanja uz odgovornost pred Sudom, uz poruku da osuđujemo kriminal, a ne ljude kao takve.

Neiskazivanjem stavova prema stvarnosti uvodi vjernike u stanje odsječenosti sa ovog svijeta koji su dužni urediti, kao što su dužni vlastitim pravednim primjerom širiti svjetlo islama. Zato je i ovo javno djelovanje i učestvova-

⁴ J. Henry, *Culture Against Man*, Vintage Books, New York, 1965, p.94

⁵ U nastavku teksta korišću kraticu IZ BiH

nje u diskursu oblik odgojnog djelovanja kojim ukazujemo i djeci i odraslim da nam ništa nije svejedno i da nijedno pitanje nije suvišno. Još jednom ponavljam: nama kao vjernicima nikada nije i ne bi smjelo biti ništa svejedno, baš kao što ni nevjernicima nije svejedno da li su na TV-u ilahije ili golišavi spotovi. Javnost nas posmatra i stalno provjerava da li je naša šutnja na nepravde u društvu dokaz pobožnosti kao vjernika ili podrške nepravdi kao licemjera. Zato moramo jasno pokazati da nam nije svejedno i to pokazati javnim djelovanjem. A ne bi trebalo bježati ni od ideje kopiranja hutbi i njihovog djelenja po gradu.

Kada reagovati

„Odmah i kraće!“ najkraće rečeno. U svakom slučaju, tekst ili komentar se mora imati u obliku čija autentičnost nije sporna bilo kao štampa ili kao video. Zna se desiti da napisani objavljeni na internetu budu povučeni ili čak izmijenjeni, te se stoga ne mogu smatrati u potpunosti pouzdanim osloncem za pisanje reakcije. Ukoliko tekst nije u štampanom obliku, potrebno je uraditi transkripciju (doslovnu), te nakon urađene analize i „podvučenih“ elemenata ugrožavanja prava vjernika postaviti argumente koji su jasni i nedvosmisleni.

Na što i kako reagovati?

Kada je riječ o slanju reakcija na napise i komentare novinara, te kritikovanje osoba koje su dale intervju ili napisale komentar kao gosti, ponekada se čini da je to uzaludan posao. Međutim, samo reagovanje mora imati neki uticaj na novinare, makar samo dobili obavijest putem e-maila da je stigla reakcija. Na kraju, ukoliko u dotičnom mediju ne objave reakciju u skladu sa propisima Vijeća za štampu ili RAK-a (nakon prijave pomenutim institucijama), tekst reakcije se može objaviti i u drugim medijima (bilo da je riječ elektronskim ili printanim medijima). Cilj ovog teksta je da pruži neke praktične savjete za uspješnu realizaciju. Evo nekoliko važnih koraka:

1. Kontaktirati Rijasetov ured za odnose s javnošću. Ukoliko niko nije reagovao djelovati preko Rijaseta. Ukoliko je njihov ured za odnose s javnošću već reagovao – onda djelovati samostalno. Pritužbe slati na adrese medija koje su objavile/emitovale sporni iskaz (na-

pis, komentar ili izjavu), te na adresu nadležnih regulatornih agencija (RAK-u i Vijeću za štampu).

2. Kada pošaljete, stavite svoje ime i prezime, adresu i broj telefona. Obavezno dodati nekoliko rečenica kojima ćete ukazati na svoju spremnost za komunikaciju kao što su: „*Ukoliko imate nekih pitanja, slobodno me kontaktirajte na broj 06x – xxx-xxx; Ako smatrate da bi ova reakcija morala i trebala biti kraća, javite da izvršim ispravku. Ako imate prijedlog za bolji naslov – prepuštamo vam da odlučite, ali Vas molim da mi javite. Vjerujem da ćete u interesu svih staviti ono što je bolje. Ukoliko niste zainteresovani da objavite, molim da mi javite kako bih ponudio nekom drugom.*“ Šta se time postiže? Otvorenost i olakšavanje posla urednicima, spremnost na kompromis. Bilo da je riječ o reakciji na napis tog medija (printanog) ili elektronskog;
3. Ukoliko ne dobijete odgovor u roku od 6 sati, pokušati uspostaviti telefonski kontakt, te provjeriti da li su zainteresovani da objave ili ne.

Struktura reakcije

Svakodnevno smo u situaciji da vidimo kako se ruše, ne samo novinarski kodovi, nego i kodovi pristojnosti. No, to nas ne treba sprečavati da vaš iskaz bude valjan. A da bi to bilo tako, on treba imati nekoliko elemenata kojima će se potvrditi smisao vašeg reagovanja:

1. Navedite strukturu koju predstavljate – časni poziv i vaše zvanje, instituciju škole u kojoj radite, ali ne i da predstavljate školu. Također, navedite i vašu vezanost za IZ BiH, ali ne i da predstavljate IZ BiH - nego upravo vašu vezanost. Ukoliko prije slanja reakcije dođe do povezivanja sa uredom za odnose s javnošću Rijaseta IZ BiH, njihov pečat i zvanična adresa služi kao potvrda autentičnosti i stajanja iza vaše izjave (vidi gore *Na što i kako reagovati?* pod brojem 1.)
2. Navedite tačan citat ili nekoliko riječi iz sporne izjave (staviti pod navodnike) koje su dokaz kojim se vidi da je riječ o diskriminaciji i/ili laganju i/ili potvori;

3. Na kraju ukažite na nepravdu prema vama kao osobi, bilo da ste to vi, vaša osjećanja, osjećanja najbližih, učenika, muslimana ili nemuslimana koji sa vama imaju dobre odnose, članova džema'ata, zabrinutih roditelja ili djece;

Na ovaj način, kroz tri jednostavna koraka, vi ste se predstavili, ukazali na sumnju u istinitost tvrdnji iznesenih u dotičnom mediju, vjerodostojnost iskaza koji su predstavljeni, te legitimnost interesa koje zastupa dotični novinar ili komentator, a ne štetu općeg dobra.

Summary

الموجز

RELIGIOUS STUDIES TEACHER IN PUBLIC DISCOURSE

مدرسو التربية الدينية في الخطاب العام

Emir Džambegović

أمير جامبيغوفيتش

This paper focuses on the importance of the role of a religious studies teacher in the public discourse by providing a theoretical base and practical advice. What is also emphasized is the role of religious studies teachers and imams in today's society, as well as the importance of their public activism as their silence may be understood as support to injustice.

يركز البحث على أهمية دور مدرّسي التربية الدينية في الخطاب العام. مقدّمًا الأساس النظري والنصائح العملية. ويشير أيضا إلى دور مدرّسي التربية الدينية وأئمة المساجد في المجتمع المعاصر. وضرورة أن يصدعوا بأصواتهم علنا. حتى لا يترجم صمتهم على أنه تأييد للظلم.